

เช่น ประสิทธิภาพของพลังแรงงานที่เพิ่มขึ้น แต่เป็นเพียงชะลอการลดลงของสัดส่วนมูลค่าส่วนเกินต่อทุนทั้งหมดเท่านั้น ฉะนั้นมาร์กซ์จึงตั้งสมมติฐานว่าอัตรากำไรจะค่อย ๆ ลดลง โดยที่ปัญหาเกี่ยวกับพลังต่าง ๆ ในทางตรงกันข้าม เช่น อัตราการขูดรีดที่มากยิ่งขึ้น (ซึ่งจะทำให้สัดส่วนของมูลค่าส่วนเกินต่อทุนเพิ่มขึ้น) ตลอดจนประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้น อันจะส่งผลให้ทุนคงที่มีราคาถูกลง เนื่องจากมูลค่าของเครื่องจักรและวัตถุดิบต่ำลงและวิธีการนี้เองเป็นการเปลี่ยนองค์ประกอบทางกายภาพของทุนไปในทิศทางตรงกันข้ามกับแนวโน้มหลักที่มาร์กซ์ได้ตั้งสมมติฐานไว้

ภายใต้เงื่อนไขแบบแข่งขันกัน จำนวนต่ำสุดของทุนซึ่งต้องเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ พร้อม ๆ กับการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพในการผลิตจะมีรูปแบบดังต่อไปนี้ : ในขณะที่ทุน (เครื่องจักร) ที่ใหม่กว่า, มีประสิทธิภาพและราคาแพงขึ้นกว่าเดิมถูกนำเข้ามาในการผลิตจะทำให้สินค้ามีต้นทุนต่ำลง (ต่ำกว่าทุนเฉลี่ยในสาขาการผลิตนั้น ๆ) แต่ในที่สุดองค์ประกอบของทุนรุ่นใหม่จะกลายเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณา กล่าวคือ ทุนที่เล็กกว่าและมีประสิทธิภาพต่ำกว่าจะถูกขจัดออกไปจากวงจรของการผลิต (สมมติว่า ตลาดสินค้านั้นมิได้เจริญเติบโตอย่างสอดคล้องกับการผลิต ในสาขานั้น) ดังนั้น จะเกิดวิกฤตการณ์แบบผลิตมากเกินไป (overproduction) ทั้งนี้เพราะว่าปริมาณสินค้าที่ถูกผลิตออกมามากกว่าเดิมอย่างมากและผู้ผลิตแต่ละรายจักต้องขายสินค้าของตนให้ได้มากขึ้น มิฉะนั้นจะต้องขาดทุน โดยที่การขายตัวของตลาดเป็นไปอย่างเชื่องช้ากว่าการขายตัวของการผลิต จึงมีสินค้ามากมายที่ขายไม่ออก สินค้าในตลาดต้องหยุดผลิตชั่วคราว กล่าวให้ถึงที่สุด วิกฤตการณ์แบบนี้มี "สาเหตุมาจากการที่ ผู้ผลิตไม่สามารถบริโภคสิ่งที่เขาผลิตออกมา หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เกิดจากการที่มวลชนไม่สามารถซื้อสินค้าเหล่านี้ได้มากพอ (underconsumption) ดังที่มาร์กซ์เขียนไว้ว่า : "เหมือนกำปั้นทุบดินจริง ๆ - ที่ต้องสรุปว่าวิกฤตการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะไม่มีการบริโภคเพียงพอหรือปราศจากผู้บริโภคที่บริโภคมากพอ (effective consumers) ระบบทุนนิยมไม่สนใจว่าจะมีวิธีการอื่นใดนอกจากขอให้ผู้บริโภคมาก เข้าไว้.....การที่ขายสินค้าต่าง ๆ ไม่ได้หมายความว่าไม่มีผู้ซื้อสินค้ามากพอ....." ⁸³ ภายใต้ระบบทุนนิยมไม่มีหลักประกันใด ๆ ว่าจะมีผู้ซื้อสินค้ามากพอ ทั้ง ๆ ที่พวกเขาที่ต้องการสินค้าเหล่านั้น มาร์กซ์ตำหนิติเตียนทัศนะที่อ้างว่าการไหลเวียนของสินค้าทั้งหลายจำเป็นต้องมีคุณภาพเสมอไป เขาเขียนไว้ว่า : "หากเน้นที่การซื้อและการขายอย่างเด่นชัดมากเกินไปแล้ว ย่อมไม่สามารถคำนึงถึงเอกภาพของทั้งสองอย่างได้ - นั่นคือจะเกิดวิกฤตการณ์" ดังนั้น โดยหลักการแล้ว มาร์กซ์มองว่าสาเหตุของวิกฤตการณ์อยู่ในลักษณะดังนี้ : การสะสมทุนเกิดจากความต้องการแสวงกำไร, การสนองความต้องการต่าง ๆ เป็นเพียงผลพลอยได้ของกระบวนการนี้เท่านั้น ดังนั้น การผลิตกับการบริโภคจึงไม่

สอดคล้องกัน (ถูกแยกออกจากกัน) และแม้ว่าทั้งสองอย่างจะอยู่คู่กันเพราะมีกลไกตลาดเชื่อมโยงกันก็ตาม ในที่สุดผู้ผลิตรายย่อยมากมายที่ไม่สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตรายใหญ่ได้จะต้องล้มละลายหายสูญจากวงการผลิตไป เราอาจจะกล่าวว่าวิกฤตการณ์นี้เป็นผลลัพธ์ของความเหลื่อมล้ำระหว่างการผลิตและการบริโภค และเป็นวิกฤตการณ์แบบ “บริโภคน้อยเกินไป” อย่างไรก็ตาม มาร์กซยังมีวิธีการอีกอย่างหนึ่งในการมองปัญหานี้

วิกฤตการณ์ต่าง ๆ อาจเกิดจาก “ความไม่ได้สัดส่วนกัน” (disproportionality) ระหว่างสาขาการผลิตทั้งหลาย มาร์กซมองระบบเศรษฐกิจโดยแบ่งสาขาการผลิตหลักออกเป็น 2 สาขา คือ

- (1) การผลิตปัจจัยการผลิต และ
- (2) การผลิตสินค้าบริโภคอุปโภค

วิกฤตการณ์เกี่ยวกับ “ความไม่ได้สัดส่วนกัน” เกิดขึ้นเนื่องจากขาดความสมดุลกันในสาขาการผลิตสาขาแรก แม้ว่าสามารถผลิตแรกจะไม่เป็นอิสระจากสาขาการผลิตแบบหลังก็ตาม มาร์กซเห็นว่านายทุนไม่สามารถจะสัดส่วนอันเหมาะสมได้เพราะไม่มีแผนรวม (master plan) ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่มาร์กซเรียกว่า “อนาธิปไตย” แห่งการผลิต ฉะนั้นสัดส่วนอันเหมาะสมจะเกิดขึ้นได้ก็โดยวิธีลองผิดลองถูกเท่านั้น ตัวอย่างเช่น หากนายทุนอุตสาหกรรมผลิตเหล็กกล้าคาดการณ์เกี่ยวกับอุปสงค์ต่อเหล็กกล้าสูงเกินไปแล้วผลิตออกมามากเกินกว่าที่ตลาดจะรับได้หมด ณ ราคาที่พอจะทำได้กำไร พวกเขา ก็จะลดปริมาณการผลิตลง ซึ่งเท่ากับเป็นการลดอุปสงค์ต่อแรงงาน ถ่านหิน เหล็ก ฯลฯ ตามไปด้วย ภายใต้ระบบทุนนิยมนั้น ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะสรุปง่าย ๆ ว่าเมื่อการผลิตเหล็กกล้าลดลงแล้ว การผลิตสินค้าอื่น ๆ จะต้องเพิ่มขึ้นชดเชยกับการลดลงของการผลิตเหล็กกล้า กระบวนการหมุนเวียนของสินค้าจึงหยุดชะงัก เนื่องจากเหล็กกล้ามีความสำคัญยิ่งต่อระบบและจะส่งปฏิกิริยาลูกโซ่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ของระบบเศรษฐกิจในที่สุด สำหรับมาร์กซนั้น “ความไม่ได้สัดส่วนกัน” มักจะเป็นสาเหตุของวิกฤตการณ์อยู่เสมอและมันเป็นปัจจัยที่ยุ้งยากมากในวิกฤตการณ์ทั้งหลาย ไม่ว่าสาเหตุหลักของมันจะเป็นอะไรก็ตามที่”⁸⁵

ทัศนะในการพิจารณาวิกฤตการณ์ 2 ทัศนะ คือ แบบแรกมองว่าระบบทุนนิยมมีการบริโภคต่ำเกินไป (underconsumption) และอีกแบบหนึ่งมองว่ามี “ความไม่ได้สัดส่วนกัน” ในการผลิตนั้นมีนัยทางการเมืองหลายประการ กล่าวคือ หากอัตรากำไรลดลงจริง ๆ และหากการบริโภคต่ำกว่าการผลิตมากแล้ว ระบบเศรษฐกิจก็จะไร้เสถียรภาพมากขึ้น ดังนั้น วิกฤตการณ์แต่ละวิกฤตการณ์จะกลายเป็นเครื่องชี้ว่าระบบกำลังจะพังทลาย และโอกาสที่ความ

สัมพันธ์ทางทรัพย์สินแบบทุนนิยมจะพินาศก็มีมากขึ้น ส่วนการพิจารณาในแบบที่สองนั้น หากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจากความไม่ได้สัดส่วนกันในกระบวนการผลิตจริง ๆ แล้ว วิกฤตการณ์เหล่านั้นยังไม่เป็นการคุกคามระเบียบสังคมที่ดำรงอยู่ สิ่งที่จะเป็นก็คือพยายามทำความเข้าใจกระบวนการทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น แล้วนำความรู้นั้นไปทำการวางแผนเพื่อขจัดความไม่ได้สัดส่วนกันให้หมดสิ้นไป ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการปฏิวัติก็สามารถแก้ไขปัญหาของระบบทุนนิยมได้

อันที่จริงความไม่ได้สัดส่วนกันในกระบวนการผลิตได้กลายเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของระบบทุนนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 อุตสาหกรรมมีการจัดองค์กรแบบบริษัทใหญ่ ๆ และทรัสต์ต่าง ๆ รัฐบาลเข้าไปควบคุมกระบวนการทางเศรษฐกิจมากขึ้น และจริง ๆ แล้วการแทรกแซงของรัฐบาลก็เท่ากับเป็นการขจัด “อนาธิปไตย” ของการผลิตไปด้วยในตัว และเป็นความจริงอีกด้วยว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ระบบทุนนิยมต้องประสบกับวิกฤตการณ์อย่างรุนแรงและกว้างขวางที่สุดในประวัติศาสตร์ ดังนั้น เราจึงเห็นว่า นักลัทธิมาร์กซ์จึงยอมรับทัศนะแบบแรก (การบริโภคน้ำเกิน) (เมื่อเกิด “เศรษฐกิจตกต่ำ” ในปี 1929) และเตรียมการไว้สำหรับการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติของระบบ แต่การปฏิวัติก็มิได้เกิดขึ้น ตรงกันข้ามประเทศทุนนิยมที่เจริญก้าวหน้าได้ควบคุมวิกฤตการณ์โดยรัฐบาลเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจอย่างมีระบบ รวมทั้งการก่อกองคราม ตัวอย่างเช่น สหรัฐได้ผ่านพ้นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองนั่นเอง

ปัจจุบันไม่มีทางที่เราจะรับประกันเสถียรภาพของระบบทุนนิยม บางทีอาจมีนักเศรษฐศาสตร์น้อยคนนักที่จะกล่าวกันว่า จะไม่มีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอีกในอนาคต ปัจจุบันมีสิ่งต่าง ๆ ที่สลับซับซ้อนมาก ซึ่งแม้แต่มาร์กซ์เองก็ไม่ได้คาดการณ์ว่ามันจะเกิดขึ้น : เป็นต้นว่าความเจริญรุ่งเรืองของกลุ่มประเทศในเคอริบรียาร์ของไซเวียดซึ่งการดำรงอยู่ของมันย่อมเกี่ยวข้องกับอนาคตทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมอย่างมีพิกัดสงสัยเกิดมีบริษัทขนาดใหญ่, สมาคมพ่อค้า และการแทรกแซงของรัฐ, บทบาทของการสร้างอุปสงค์เทียม เช่น ความล้าสมัยของสถานภาพ ตลอดจนการใหม่โฆษณาเพื่อสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบเศรษฐกิจ รวมทั้งการเตรียมการเพื่อก่อกองคราม ภายใต้สภาพแวดล้อมเหล่านี้จึงแทบไม่มีทางใดเลยที่จะรู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดวิกฤตการณ์หรือไม่ เมื่อไร และผลสะท้อนที่จะเกิดขึ้นคืออะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม เมื่อสังเกตพัฒนาการเศรษฐกิจปัจจุบัน เราพอจะสรุปได้ว่า มาร์กซ์คาดการณ์เกี่ยวกับสมรรถนะของระบบทุนนิยมที่จะฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ไว้ต่ำเกินไป และมาร์กซ์ยังคำนึงถึงผลสะท้อนเชิงปฏิวัติของชนชั้นคนงานสูงเกินไป เนื่องจากปัจจุบันนี้ตาม

ประวัติศาสตร์ของระบบทุนนิยม วิฤตการณ์ดังกล่าวมิได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติระบบในที่แห่งใดเลย

10. การขูดรีดของชนชั้นที่เป็นเจ้าของทรัพย์สิน จะยังผลให้บรรดาคนงาน ซึ่งเป็น “ชนชั้นในตัวของมันเอง” กลายเป็น “ชนชั้นเพื่อตัวเอง”

สำหรับมาร์กซ์ วลี “ชนชั้นในตัวของมันเอง” หมายถึง ชนชั้นในแง่รูปธรรม กล่าวคือ เป็นการรวมตัวของคนงานที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันกับปัจจัยการผลิต นี่คือนิยามที่เวเบอร์ (Max Weber) อธิบายไว้ในเวลาต่อมาว่า หมายถึงการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ หรือครอบครัว ที่มีสถานะในโครงสร้างทางเศรษฐกิจเหมือน ๆ กัน ดังนั้นโอกาสแห่งชีวิตของพวกเขาจึงถูกกำหนดโดยสถานภาพทางเศรษฐกิจของพวกเขานั้นเอง ส่วนวลี “ชนชั้นเพื่อตนเอง” หมายถึง สถานการณ์ซึ่งบรรดาคนงานได้สร้างความเป็นปึกแผ่น หรือความสำนึกทางชนชั้นของตนขึ้น กล่าวคือ มีความตื่นตัวต่อสถานภาพและผลประโยชน์ของตนอย่างเป็นรูปธรรมสำหรับมาร์กซ์ แล้วนี่มิได้หมายความว่าเพียงเฉพาะการสังสรรค์สมาคมเพื่อจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจอย่างเดียวเท่านั้น หลักเกณฑ์เกี่ยวกับจิตสำนึกทางชนชั้นเป็นการดำเนินงานของพรรคการเมือง ซึ่งเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชนชั้นคนงานที่บรรดาคนงานจะบรรลุผลสำเร็จในการช่วงชิงอำนาจ ดังนั้น ในประเทศทุนนิยมทั้งหลาย ทราบเท้าที่ยังมีพรรคของบรรดาคนงาน แล้วไซ้ไร (สมมติว่า พรรคนั้น ๆ เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชนชั้นคนงาน) การพยากรณ์ของมาร์กซ์จะกลายเป็นจริง ตามประวัติศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป พรรคแรงงานบางพรรคได้รับคะแนนเสียงข้างมากอย่างไม่สม่ำเสมอ และพรรคเหล่านั้นได้พยายามปรับระบบเศรษฐกิจของตนเสียใหม่ กล่าวโดยสรุปก็คือ คนงานได้รวมตัวกันเป็นองค์กรหนึ่งในทางการเมือง และได้อำนาจบริหารแต่มิใช่โดยการลุกฮือขึ้นแบบปฏิวัติ

อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาที่ยังยากซ่อนอยู่ในวลี “ชนชั้นเพื่อตัวเอง” อีก หากวลีนี้หมายความว่า ผลประโยชน์อันมีเหตุผลโดยทั่วไปในระยะยาวแล้ว ใครล่ะจะเป็นผู้ตัดสินบรรดาคนงานเอง หรือกลุ่มผู้นำอื่น ๆ มิลล์ส์ได้ชี้ให้เห็นนัยทางศีลธรรมของความคลุมเครือที่มาร์กซ์ใช้วลีนี้ มาร์กซ์มิได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนในเรื่องความแตกต่างระหว่าง

(ก) อะไรเป็นผลประโยชน์ของมนุษย์เมื่อพิจารณาจากสถานภาพของพวกเข
ในสังคมและ

(ข) อะไรเป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ความสนใจเมื่อพิจารณาจากแง่ของมนุษย์เอง⁸⁷

แม้ว่าจะมีความคลุมเครือดังกล่าวก็ตาม แต่ก็มีเหตุผลที่ดีที่จะเชื่อว่ามาร์กซ์อาจชิงชังแนวทาง วิเคราะห์แบบชนชั้นนำ (elitist approach) ที่มีต่อบรรดาคนงาน

ตลอดชีวิตของเขา มาร์กซ์มีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่า คนงานจะต้องปลดปล่อยตนเองเป็นอิสระได้ ดังที่เราได้เห็นแล้วว่า ไม่เพียงแต่ในข้อเขียนของมาร์กซ์ในเรื่องสหภาพปารีส ซึ่งเขาได้ยืนยันลักษณะประชาธิปไตยของเผด็จการทางชนชั้นกรรมาชีพ ในแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ ด้วยเช่นกัน มาร์กซ์เขียนไว้อย่างเรียบง่ายว่า :

(คอมมิวนิสต์) ไม่มีผลประโยชน์แตกต่างจากชนชั้นคนงานทั้งหมด พวกเขาไม่มีหลักการแบบคับแคบเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนปรารถนา จะหล่อหลอมขบวนการกรรมาชีพ⁸⁸

แน่นอน ยังคงมีปัญหาที่ไม่ยุติเกี่ยวกับผลประโยชน์อันมีเหตุผลของบรรดาคนงาน อย่างน้อยส่วนหนึ่งก็เป็นการวินิจฉัยทางศีลธรรมในการพิจารณาว่าอะไรเล่าที่เป็นสิ่งที่มีเหตุผล และผลประโยชน์ทางชนชั้นเป็นเพียง (หรือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด) ผลประโยชน์ทางชนชั้นเป็นเพียง (หรือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด) ผลประโยชน์ที่มีเหตุผลเท่านั้นซึ่งดูเหมือนว่ามาร์กซ์จะละเลยปัญหานี้ไป

จากจุดนี้เราจะเห็นว่าระบบทุนนิยมได้ทำให้คนงานเลวลงอย่างมีระบบทั้งกายและใจ ส่วนใหญ่แล้วเวลาที่บรรดาคนงานตื่นขึ้นมานั้นต้องทำงานอย่างยากแค้น และดูเหมือนว่าไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงจากชะตากรรมนี้ไปได้เลย หากพวกเขาไม่ทำการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบแห่งสังคมเสียใหม่ แน่ละคนงานอาจตระหนักดีในเรื่องนี้เมื่อกาลเวลาผ่านไป มนุษย์มีเหตุผลรวมทั้งสามารถดำเนินการให้ดีขึ้นได้ มนุษย์จะไม่อดทนต่อสภาพการณ์ที่ละเมิดธรรมชาติได้นานนัก ศรัทธาของมาร์กซ์ในเรื่องความหยิ่งรู้ของมนุษย์อาจจะรุนแรงเกินไป เพราะถึงแม้ว่าเขาจะยอมรับว่าบางครั้งมนุษย์จะถูกครอบงำโดย “ความสำนึกที่ผิด” ก็ตาม ความมืดบอดหรือไม่อาจมองเห็นผลประโยชน์ทางชนชั้นอันแท้จริงของตน แต่มาร์กซ์ก็ถือว่านั่นเป็นเพียงสภาพการณ์ชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งในที่สุดก็จะเกิด “ความสำนึกอันแท้จริง” ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและประสบการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแง่นี้อาจเป็นการถูกต้องที่กล่าวว่าการมรดกของมาร์กซ์ได้บดบังทัศนะของเขา เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่า บรรดาคนงานมักจะชื่นชอบผลประโยชน์อื่นมากกว่าผลประโยชน์ทางชนชั้น

11. ยิ่งภาระหน้าที่ของชนชั้นหนึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากเท่าใดในระบบเศรษฐกิจพลังทางการเมืองของชนชั้นนั้นในสังคมโดยรวมก็ยิ่งจะมากขึ้นเท่านั้น

ข้อความนี้ (แม้ว่าจะไม่ชัดเจนว่ามาร์กซ์เป็นผู้กล่าวไว้ก็ตาม) เป็นการอนุมานอย่างมีเหตุผลจากบทบาททางประวัติศาสตร์ซึ่งมาร์กซ์ได้ให้ไว้แก่ชนชั้นกรรมาชีพในระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่ามาร์กซ์ได้ข้อสรุปนี้จากประวัติศาสตร์ของกรรมพี เขาพิจารณาแต่ละขั้นตอนในพัฒนาการทางเศรษฐกิจของชนชั้นนายทุนควบคู่ไปกับความก้าวหน้า

ทางการเมือง ชนชั้นที่ถูกกดขี่ภายใต้การปกครองของพวกเขาเจ้าศักดินาได้พยายามต่อสู้จนได้ บรรลุความเป็นใหญ่ให้รัฐสมัยใหม่ (พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ตลอดจนการสถาปนาตลาดโลกขึ้น) ในทำนองเดียวกัน มาร์กซ์เชื่อว่า เมื่อระบบทุนนิยมมีความเจริญก้าวหน้า คนงานย่อมจะได้ชัยชนะในทางการเมือง (ซึ่งพวกนี้มีพลังทางเศรษฐกิจและมีความสำคัญยิ่งอยู่แล้ว) ในขณะที่บทบาทในเชิง "เป็นกาฝาก" ของพวกกรรมพีจะทำให้พวกเขาลดบทบาทในทางการเมืองลงไปมาก

ข้อสรุปของมาร์กซ์เกี่ยวกับบทบาทของกรรมพีที่ต้องพึ่งพาอาศัยการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ของการทำงานของระบบทุนนิยมและการเปรียบเทียบในเชิงประวัติศาสตร์มากน้อยแค่ไหนจึงจะสามารถสรุปลงไปได้ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในเชิงอุปมาอุปไมยเป็นสิ่งที่ขาดความหนักแน่น ดังที่โบเบอร์ (M.M. Bober) ได้โต้แย้งไว้อย่างแจ่มชัดว่า : "ทาสโบราณมิได้แข็งแกร่งต่อระบบศักดินา พวกเลกและพวกนักเดินทางก็มีได้แข็งแกร่งต่อระบบทุนนิยม ประวัติศาสตร์ไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าชนชั้นที่ถูกขูดรีดของสังคมหนึ่งเป็นสถาปนิกของการสถาปนาองค์การสังคมที่จะเกิดขึ้นต่อไป"⁸⁹ การต่อสู้ระหว่างทาสและพวกขุนนางมิได้ก่อให้เกิดระบบทุนนิยม และเมื่อพิจารณาเรื่องของกรรมพี ระบบกรรมพีเติบโตใหญ่ขึ้นมาอย่างค่อนข้างเป็นอิสระภายในโครงสร้างแบบศักดินานิยม (มิใช่เกิดจากหน่อของสังคมศักดินา) เมื่อพวกกรรมพีมีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมากเพียงพอแล้ว พวกเขาจึงทำลายล้างอภิสิทธิ์ของพวกขุนนาง แล้วสถาปนาระบบ ๆ หนึ่งซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชนชั้นของตนตรงกันข้าม คนงานและนายทุนเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจเดียวกัน และข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งคือคนงานมิใช่ตัวแทนของระบบเศรษฐกิจที่เป็นอิสระแต่อย่างใด อนึ่งในขณะที่พวกกรรมพีเป็นชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองก่อนหน้าการปฏิวัติฝรั่งเศสแต่ทว่าชนชั้นคนงานในระบบทุนนิยมกลับร่วงโรยลงทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ

12. ในสังคมนายทุน เช่นเดียวกับในสังคมที่มีชนชั้นโดยทั่วไป รัฐเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชนชั้นที่มีทรัพย์สินและรับใช้ชนชั้นนั้น ๆ เสมือนเป็นเครื่องมือในการบังคับอย่างหนึ่งนั่นเอง

มาร์กซ์มีเหตุผลอย่างหนักแน่นสำหรับข้อความดังกล่าว แม้แต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในสหรัฐและยุโรป ประวัติศาสตร์ของสังคมอุตสาหกรรมมีประจักษ์พยานมากมายที่สนับสนุนว่ารัฐมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองและใช้กำลังบังคับต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นที่ได้เปรียบและมีทรัพย์สินสมบัติ เช่นเดียวกับยุโรปในศตวรรษที่ 19 แต่หน้าที่ของรัฐตามที่กล่าวแล้วมิใช่เป็นหน้าที่อย่างเดียวกันเท่านั้น ปัจจุบันในสังคมอุตสาหกรรมที่เจริญ ปรากฏว่า รัฐมิได้มี

หน้าที่เฉพาะเพียงปกป้องผลประโยชน์ของบริษัทใหญ่ ๆ และคนที่ร่ำรวย แต่ยังมีประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์จากรัฐด้วย ยิ่งกว่านั้น ในสังคมที่ปราศจากชนชั้นเจ้าสมบัติ รัฐก็มีได้ “เหือดหายไป” (wither away)

สำหรับการศึกษาบทบาทของรัฐนั้น ดูเหมือนว่า แนวคิดเรื่อง “ชนชั้นนำที่มีอำนาจ” (power elite) จะมีประโยชน์มากกว่า แนวคิดเรื่อง “ชนชั้นปกครอง” (ruling class) ที่ว่าชนชั้นเจ้าสมบัติก็เป็นชนชั้นปกครองด้วยนั้นน่าจะเป็นสมมติฐาน มิใช่เป็นข้อสมมติอย่างเคร่งครัดเกินไป เมื่อรวมปัจจัยต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจและการเมืองเข้าด้วยกันแล้ว ดังเช่น กำหนดว่ามี “ชนชั้นปกครอง” (ปกครอง หมายถึง ความมีอำนาจ และชนชั้น หมายถึง ความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน) จะทำให้การตั้งสมมติฐานยากยิ่งขึ้น แต่ทว่า แนวความคิดเรื่อง “ชนชั้นนำที่มีอำนาจ” ยังประสบคำถามในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับความสำคัญของชนชั้นที่มีสมบัติภายในกรอบของการเมืองระดับสูงซึ่งจะปรากฏในถ้อยแถลงของมาร์กซ์ประการหนึ่งคือการควบคุมทรัพยากรอันเป็นประโยชน์และทรัพย์สินอื่น ๆ เกิดขึ้นเพื่อการควบคุมมนุษย์เช่นเดียวกับที่ต้องการควบคุมสิ่งของต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีพลังอื่น ๆ โดยเฉพาะสภาพแรงงาน และกลุ่มคัดค้านรัฐบาลที่พยายามถ่วงดุลอำนาจรัฐของชนชั้นเจ้าสมบัติ

หากถือว่าอำนาจเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 20 แล้ว ระเบียบกฎเกณฑ์อันทรงพลังสองอย่างคือ การเมืองและการทหารย่อมถูกละเลยไปหากเรานิยามรัฐว่าหมายถึงเครื่องมือของชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจแล้ว ก็เท่ากับละเลยความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในเชิงเศรษฐกิจกับอำนาจที่พวกเขามีอยู่ ดังนั้น การให้คำนิยามจึงเป็นปัญหาในเชิงประจักษ์ (empirical) หากคำนึงถึงคำนิยามตามเวเบอร์ที่ว่า รัฐคือองค์การที่ผูกขาด “การใช้อำนาจอันชอบธรรมเหนือเขตแดนหนึ่ง ๆ”⁹⁰ แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นเจ้าสมบัติกับรัฐจะเป็นปัญหาในเชิงประจักษ์ที่ต้องตรวจสอบ

13. ชนชั้นกรรมาชีพจะยึดอำนาจ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้อย่างสันติหรือโดยใช้กำลังได้ครั้นแล้วพวกเขาจะสถาปนาเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นระยะผ่านแบบประชาธิปไตยระหว่างระบบทุนนิยมและระบบคอมมิวนิสต์

เป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งเหล่านี้มิได้อุบัติขึ้นในสังคมนายทุนสังคมใดตามที่มาร์กซ์ได้พยากรณ์ไว้ สังคมที่มีการปฏิวัติเกิดขึ้นซึ่งเรียกว่าเป็นการสถาปนาเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพนั้นแตกต่างจากสังคมที่มาร์กซ์พรรณนาไว้มากทีเดียว การพิจารณาเกี่ยวกับสังคม

เหล่านี้ ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นระยะผ่านของมันและความสัมพันธ์ของมันกับทฤษฎีของ มาร์กซ์จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้ามากมาย เราจึงไม่ขอกล่าวถึง ณ ที่นี้

กล่าวโดยสรุปแล้ว แม้ว่าทฤษฎีของมาร์กซ์จะไม่ได้รับการพิสูจน์ว่าถูกต้องทั้งหมด โดยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยของเขาก็ตาม แต่มันก็เป็นจุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์ที่มีประโยชน์ ลักษณะของสมมติฐานของมาร์กซ์เกี่ยวกับสังคมทั้งสังคมทำให้เป็นการยากยิ่งที่จะทำการ “ทดสอบ” ในยุคของมาร์กซ์ไม่มีเครื่องมือในการวิเคราะห์ และแม้แต่ในยุคสมัยของเราก็เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอสำคัญ ๆ ที่เราได้อภิปรายไปแล้วนั้นอาจเป็นแนวทางในการหาข้อเสนอที่ตรงเป้า, ไม่ซับซ้อนเกินไป และย่อมจะทำให้การพิสูจน์ความถูกต้องได้ง่ายขึ้น

ตามทัศนะของมาร์กซ์สังคมนิยมมีชนชั้นกรรมาชีพเป็นตัวแทนที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลง หากนับตั้งแต่สมัยของมาร์กซ์มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ชนชั้นนี้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ตามที่มาร์กซ์ได้คาดการณ์ไว้แล้ว มันจะสามารถเพิ่มศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้หรือไม่ การที่จะตอบคำถามนี้จำเป็นต้องตรวจสอบมโนทัศน์ของมาร์กซ์เกี่ยวกับระบบสังคมและบทบาทของชนชั้นกรรมาชีพอีกครั้งหนึ่ง

ทัศนะของมาร์กซ์เกี่ยวกับตัวแทนแห่งความเปลี่ยนแปลง

คงจำกันได้ว่า มาร์กซ์มองพัฒนาการของวิธีการผลิตแบบทุนนิยมเป็นสามระยะ ได้แก่ ระยะการร่วมมือกันแบบง่าย ๆ ระยะหัตถกรรม และระยะที่มีการใช้เครื่องจักรในอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ลักษณะสำคัญของวิธีการผลิตแบบนี้ก็คือ การเติบโตขึ้นของพลังการผลิตในระบบ มาร์กซ์ได้เน้นลักษณะนี้ด้วยข้อความว่า “กระฎุมพีไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการปรับปรุงเครื่องมือในการผลิตให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ และจากนั้นก็ต้องปรับความสัมพันธ์แห่งการผลิต ตลอดจนความสัมพันธ์โดยส่วนรวมของสังคมด้วย”⁹¹ ข้อเสนอของมาร์กซ์อีกประการหนึ่งคือ วิธีการผลิตแบบทุนนิยมกำลังจัดชนชั้นกลางและเก่าแก่ทั้งหมดและว่า “มีกรรมาชีพเท่านั้นที่เป็นชนชั้นปฏิวัติที่แท้จริง ชนชั้นอื่นมีแต่จะเสื่อมลง และในที่สุดก็หายสูญไปในช่วงของขั้นตอนอุตสาหกรรมสมัยใหม่ กรรมาชีพคือผลผลิตที่สำคัญของมัน”⁹²

ค่อนข้างชัดเจนว่ามาร์กซ์มองว่าการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายในระบบจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบในขณะที่กรรมาชีพยังคงเป็นพลังอันไพศาลและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ภายในสังคมทุนนิยม ในขณะที่เดียวกันมาร์กซ์ก็เห็นว่าแนวโน้มที่ด้านทานกรรมาชีพเกิดขึ้น กล่าวคือคนงานที่ทำการผลิตเองจะถูกแทนที่โดยเครื่องจักรเพิ่มขึ้น จนก่อให้เกิดกองทัพสำรอง

กรรมกร มาร์กซ์มีชีวิตอยู่ในช่วงที่ระบบทุนนิยมกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงมองว่าจำนวนคนงานจะเพิ่มขึ้นแม้ว่าชนชั้นนี้จะมีบทบาทในการผลิตน้อยลงเมื่อเทียบกับเครื่องจักรเขา คาดไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบจะเกิดขึ้นก่อนที่จำนวนชนชั้นกรรมกรมาซีพจะลดลง และด้วยเหตุนี้ชนชั้นกรรมกรมาซีพในฐานะตัวแทนที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงจึงยังคงเป็นศูนย์กลางในทฤษฎีปฏิวัติของมาร์กซ์ มาร์กซ์เข้าใจเพียงบางส่วนของผลกระทบของการปรับปรุงเครื่องจักรในอุตสาหกรรม ซึ่งกระบวนการนี้เองจะทำให้แรงงานมนุษย์กลายเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นอีกต่อไป มาร์กซ์ไม่ได้เห็นล่วงหน้าถึงมิติต่าง ๆ ของกระบวนการนี้ซึ่งมันได้เกิดขึ้นในปัจจุบันและเขาก็ไม่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ในระบบทุนนิยม กระบวนการนี้มีรูปแบบพิเศษในปัจจุบัน และเรียกกันว่าการใช้เครื่องทุ่นแรง (automation) ในที่นี้เราจะพิจารณาการเกิดขึ้นของเครื่องทุ่นแรง ผลกระทบของมันต่อองค์กรทางสังคมที่ดำรงอยู่ ตลอดจนเนื้อหาของมันในทฤษฎีของมาร์กซ์ด้วย

เราขอเสนอสมมติฐานว่าเครื่องทุ่นแรงก่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของเทคโนโลยีที่ใช้กันอยู่เดิม และก่อให้เกิดช่วงระยะที่ 4 อันเป็นช่วงวิกฤตในการเจริญเติบโตของพลังการผลิตของระบบทุนนิยมซึ่งมาร์กซ์มิได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขา จากสมมติฐานนี้จะมีความเป็นไปได้ 2 ประการ คือ (1) ตัวแบบและทฤษฎีของมาร์กซ์เกี่ยวกับบทบาทของชนชั้นกรรมกรมาซีพน้อยกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ดังนั้นจึงล้าสมัย หรือ (2) บทบาทของกรรมกรมาซีพ (แม้ว่าจะแตกต่างจากที่มาร์กซ์คาดไว้) จะนำไปสู่ “การปฏิวัติ” ระหว่างช่วงระยะที่ 4 ในพัฒนาการของวิธีการผลิตแบบนายทุนซึ่งมาร์กซ์คาดการณ์ไว้จะเกิดขึ้นในช่วงระยะที่ 3 กล่าวอีกนัยหนึ่งคือช่วงระยะที่ 4 เป็นช่วงวิกฤต ไม่ใช่ช่วงระยะที่ 3

เมื่อมีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการผลิตจึงเกิดมีงานประเภทต่าง ๆ สำหรับแรงงานไร้ฝีมือมากมายไพศาล ซึ่งส่วนใหญ่พวกเขาได้อพยพจากชนบทเข้ามาอยู่ในเมือง ปัจจุบันนี้มีทั้งแรงงานไร้ฝีมือ แรงงานกึ่งฝีมือ และแม้แต่บุคลากรด้านการบริหารประกอบกันเป็นคลังแรงงานใหญ่หิวมา การประยุกต์ใช้เครื่องจักรในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น การผลิตคราวละมาก ๆ (mass production) ในอุตสาหกรรมรถยนต์ สามารถดูดซับแรงงานไร้ฝีมือได้เพิ่มขึ้น อีกแง่หนึ่ง การใช้เครื่องทุ่นแรงไม่อาจดูดซับแรงงานไร้ฝีมือได้ในทุกสถานการณ์เสมอไป

อะไรเล่าที่ทำให้การใช้เครื่องทุ่นแรงแตกต่างจากช่วงระยะก่อน ๆ ของการผลิตแบบนายทุน การผลิตของมนุษย์ซึ่งอาศัยการร่วมมือกันของคนในชุมชนก็ดี อาศัยการแบ่งงานกันก็ดี หรือการผลิตแบบใช้เครื่องจักรสมัยใหม่ก็ดี ล้วนแล้วแต่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางทั้งสิ้น มนุษย์เป็นศูนย์กลางของกระบวนการผลิต ซึ่งมีความสำคัญยิ่งทั้งในด้านการปฏิบัติงานและการ

ควบคุม หรือ เป็นผู้ผลิตสินค้าขึ้นมา ด้วยเหตุนี้เอง มาร์กซจึงถือว่ายังมีการใช้เครื่องจักรในการผลิตมากขึ้นเพียงใด ประสิทธิภาพของแรงงานก็จะเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการใช้เครื่องทุ่นแรง “มนุษย์ไม่เพียงหมดหน้าที่ของตนในฐานะของคนเท่านั้น หากแต่ยังสูญเสียลักษณะของผู้ที่ต้องใช้แรงงานไปอีกด้วย”⁹³ หรือ ดังที่ซีลิกแมน (Ben Seligman) และคณะ กล่าวว่า มนุษย์ในบางครั้งก็เป็นผู้ดูแล (supervisor) กระบวนการที่เขาเองมิได้มีส่วนร่วมในการควบคุม (control) สำหรับการควบคุมอย่างแท้จริงนั้น ดำเนินไปโดยมีระบบอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีระบบการควบคุมข้อมูลที่ใช้วิธีป้อนกลับ (servomechanism) ทำให้สามารถผลิตสินค้าและจัดการกับข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างมีระบบต่อเนื่องกันโดยไม่ต้องมีมนุษย์เข้าไปมีส่วนร่วมแต่อย่างใด

มีหลักการพื้นฐาน 4 ประการที่เน้นความสำคัญของเครื่องทุ่นแรง สองหลักการแรกเกิดขึ้นเมื่อมีการผลิตแบบอุตสาหกรรม และอีกสองหลักการเกิดขึ้นเมื่อไม่นานนี้เองเมื่อรวมหลักการทั้งสี่เข้าด้วยกันแล้วจึงกลายเป็นปรากฏการณ์ใหม่ หลักการดังกล่าวคือ

- (1) ลักษณะแบบเครื่องยนต์กลไก
- (2) ความมีเหตุมีผล
- (3) การป้อนกลับ (feed back) และ
- (4) กระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องกัน⁹⁴

การใช้เครื่องยนต์กลไก หมายถึง การใช้เครื่องจักรแทนแรงงานและสัตว์ เช่น เครื่องจักรไอน้ำ ความมีเหตุมีผล หมายถึง การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือเพื่อค้นคว้าหาความรู้ ในกระบวนการผลิตได้มีการใช้เครื่องยนต์ควบคู่ไปกับความมีเหตุมีผลมานานแล้ว สำหรับหลักการที่ 3 และ 4 เมื่อนำมาใช้ควบคู่ไปกับหลักการที่ 1 และ 2 แล้ว ทำให้เทคโนโลยีแห่งการใช้เครื่องทุ่นแรงมีลักษณะพิเศษ นั่นคือ การป้อนกลับ (feedback) และการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องของกระบวนการผลิต (continuous flow) การป้อนกลับเป็นแนวคิดในการควบคุม กล่าวคือ สิ่งที่ป้อนเข้าไปในเครื่องจักรจะถูกควบคุมโดยผลผลิตที่ออกมาจากเครื่องเอง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการผลิตตรงตามเงื่อนไขของเป้าหมายที่ตั้งไว้ล่วงหน้า สุดท้ายคือ หลักการของการดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง หมายถึงการผลิตได้กลายเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด ผลกระทบโดยตรงของความสำเร็จในการใช้เครื่องทุ่นแรง ในกระบวนการผลิตมีอย่างน้อย 3 ประการคือ

- (1) งานหลาย ๆ อย่างที่เป็นการผลิตโดยตรงต้องเลิกล้มไป
- (2) มีงานประเภทใหม่ ๆ เกิดขึ้น แต่มีจำนวนน้อย ทั้งยังต้องใช้ทักษะสูงและแตกต่างจากเดิม ตัวอย่างเช่น การบำรุงรักษาเครื่องจักร และการออกแบบ, การวิเคราะห์ระบบงาน, การตั้งโปรแกรมและวิศวกรรม เป็นต้น
- (3) ความจำเป็นของงานที่เหลืออยู่เดิมเพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น การรวมกระบวนการต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม ประกอบกับมูลค่าของการลงทุนสูงขึ้น ทำให้จำเป็นต้องมีผู้บริหารที่เข้าใจสภาพปัญหาและมีสายตายาวไกล

อะไรคือผลกระทบของเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่อ “คนงานที่ทำการผลิต” (production workers) ตามที่มาร์กซ์ว่า หมายถึง มาร์กซ์ต้องการชี้ให้เห็นว่าคนงานที่ทำการผลิตถูกไล่ออกไปจากกระบวนการผลิตในอัตราที่คาดไม่ถึง ระหว่างปี 1953 ถึง 1960 มีงานจำนวน 1.5 ล้านงานต้องเลิกล้มไป⁹⁵ แม้กระนั้นก็ไม่มีความตระหนักถึงความสามารถดูดซับแรงงาน “ที่ล้นเหลือ” ให้พวกเขาได้มีโอกาสดำเนินงานใหม่ในอนาคต นอกจากรัฐจะเข้าไปช่วยเหลือตามโครงการสวัสดิการ นอกจากนั้น ดูเหมือนว่าในสภาพการณ์ปัจจุบัน สหภาพต่าง ๆ อ่อนแอลง ทั้งนี้เพราะรากฐานทางการผลิตของพวกเขาเสื่อมทรามลงและพลังทางการเมืองในสังคมของพวกเขาอ่อนแอลงไปเรื่อย ๆ

นอกจากคนงานจะได้รับผลกระทบในทันทีแล้ว ดูเหมือนว่า “ชนชั้นกลางใหม่” จะพลอยได้รับผลกระทบของเครื่องทุ่นแรงไปด้วย ตัวอย่างเช่น หน้าที่ของผู้จัดการระดับกลางนับวันจะถูกช่วงชิงไปโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ และผลกระทบนี้ยังแผ่ซ่านไปทั่วโครงสร้างการบริหารทั้งหมด พร้อม ๆ กับการกำจัดชนชั้นกลางออกไปจากการบริหาร ผู้บริหารระดับสูงก็ยังมีอำนาจในการควบคุมกระบวนการตัดสินใจมากขึ้น โครงสร้างของบริษัทจะมีลักษณะเป็นทางการ (formal) มากขึ้น แต่การเชื่อมโยงของสายการบังคับบัญชาจะลดลงอย่างมากทีเดียว ไฮมอน (Herbert A. Simon) แห่งสถาบันเทคโนโลยีคาร์เนกีกล่าวว่า ภายในปี 1985 เครื่องทุ่นแรงจะสามารถกำจัดชนชั้นกลางทั้งหมดออกไปจากวงการธุรกิจ⁹⁶ การวางแผนการผลิตจะเป็นหน้าที่ของคอมพิวเตอร์ แต่ผู้จัดการระดับกลางต้องกลายเป็นคนว่างงานไป

การใช้เครื่องทุ่นแรงจะเร่งให้มีการรวมศูนย์การผลิตไปอยู่ในเมืองของบริษัทใหญ่ ๆ เพียงไม่กี่บริษัท เดเรฮอร์ (Carl Dreher) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “บริษัทเหล่านั้นจะดึงเอาผู้ที่มีทรัพยากรต่าง ๆ และความแข็งแกร่งเข้าไปเป็นพวกตนโดยอัตโนมัติ ซึ่งน่าจะเรียกว่าเป็นการสั่นสะเทือนของระบบการใช้เครื่องอัตโนมัติ (automation shakeout) บริษัทที่เล็กที่สุด

จะได้รับความกระทบกระเทือนมากที่สุด”⁹⁷ ดังนั้น น่าจะคาดการณ์ได้ว่า เมื่อมีการใช้เครื่องจักรอัตโนมัติมากขึ้น การผลิตจะถูกรวมศูนย์อยู่ในบริษัทขนาดใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ขนาดของการผลิตเพิ่มขึ้น พร้อม ๆ กับขนาดของทุนที่ใช้ลงทุนมากขึ้น จำนวนคนงานจะลดลง การโยกย้ายคนงานไปทำงานในห้องทำงานเช่นในด้านคัดลอก, งานให้บริการ และงานอื่น ๆ คงทำไม่ได้ เนื่องจากในสถานที่เหล่านี้จะมีการใช้เครื่องจักรอัตโนมัติเพิ่มขึ้นเช่นกัน

พร้อม ๆ กับการลดลงในจำนวนคนงานที่ทำการผลิตและสมาชิกสหภาพแรงงาน สหภาพจะต้องเผชิญหน้ากับบริษัทจำนวนน้อยลงแต่ก็เป็นบริษัทที่ทรงพลังอำนาจเหลือเกินรากฐานทางการผลิตของสหภาพแรงงานจะแคบลง, อ่อนแอลง และไร้สมรรถภาพ ในการต่อสู้ในที่สุด นี่หมายความว่าอย่างไรเมื่อเทียบกับวิธีการต่อสู้ของสหภาพฯ ที่เคยใช้กันมาก่อน อาทิเช่น การนัดหยุดงาน ดังนั้น น่าเชื่อว่าโครงสร้างของชนชั้นกรรมาชีพและสหภาพแรงงานจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทีเดียว

พัฒนาการของเครื่องจักรอัตโนมัติจะทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแบบแยกออกเป็นขั้ว (polarization) ดังที่มาร์กซ์ได้คาดการณ์ไว้ เทคโนโลยีสมัยใหม่จะยังเทคโนโลยีสมัยใหม่จะยังผลให้เกิด “คนที่ไม่เหมาะสม” คือคนงานไร้ฝีมือนับล้าน ๆ คน ซึ่งเป็นคนที่ไม่เป็นที่ต้องการในสังคมทุนนิยมที่เจริญรุ่งเรือง ดังนั้นจึงไม่มีทางที่พวกเขาจะมีส่วนในผลประโยชน์ของประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้น คนเหล่านี้จะกลายเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำในอุตสาหกรรมที่ไม่ได้มาตรฐาน หรือไม่ก็อาจต้องว่างงาน อีกด้านหนึ่งจะมีชนชั้นที่ได้รับการศึกษาดี, ชำนาญงาน และเป็นมืออาชีพที่สะสมเอาผลประโยชน์จากการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพการผลิตไว้เป็นของตน รวมทั้งมีวิถีชีวิตแตกต่างจากบรรดากรรมาชีพ การแบ่งชั้นออกเป็นสองชนชั้นนี้นับว่าเป็นรูปแบบใหม่ของสังคมที่มีวาระ⁹⁸

สังคมที่แบ่งชั้นวาระนี้เป็นผลลัพธ์อย่างหนึ่งของช่องว่างระหว่างชนชั้นที่มีการศึกษาสูง และคนที่ไร้ทักษะทั้งสิ้น นอกจากนี้ โครงสร้างสังคมที่แบ่งแยกออกเป็นฝักฝ่ายย่อมเป็นมูลเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติของสังคมทุนนิยมที่มาร์กซ์คาดการณ์ไว้ เพียงแต่มาร์กซ์คาดว่า จะเกิดการปฏิวัติในช่วงระยะที่สาม แต่เราได้พิจารณาแล้ว น่าจะเกิดขึ้นในช่วงระยะที่สี่ พื้นฐานทางสังคมของ “การปฏิวัติ” นี้ อาจประกอบด้วยผู้ที่ว่างงาน, ผู้ไร้การศึกษา และคนอื่น ๆ ซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของบริษัทที่ใช้เครื่องจักรอัตโนมัติ ดังที่นักสังคมศาสตร์ผู้หนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า “การปฏิวัติ” นี้ (อาจจะกระทำโดยวิธีรุนแรงหรือไม่ก็ตามจะโดยฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวาก็ตาม) ย่อมป้องกันได้ หากบริษัทสามารถสร้างงานให้แก่พวกเขาตามสมควร”

ข้อเท็จจริงปรากฏอย่างชัดเจนว่า ในสังคมอุตสาหกรรมที่เจริญนั้น อย่างน้อย ชนชั้นคนงานอาจสูญเสีย “โอกาสทางประวัติศาสตร์” เพื่อการปฏิบัติไปแล้ว ถ้าหากพวกเขาจะมีโอกาสนั้นอยู่ เมื่อเทคโนโลยีแบบใหม่มีพลังมากขึ้น ชนชั้นคนงานก็ย่อมสูญเสียความสำคัญของตนเองไปมากขึ้น ชนชั้นนี้ (ตลอดจนตำแหน่งของมันในทฤษฎีปฏิบัติของมาร์กซ์) ย่อมแตกต่างจาก “ส่วนที่ตกค้าง” (residue) ใหม่ ซึ่งเป็นผู้ที่ไร้การศึกษาและว่างงานยุคใหม่ คือเป็นชนชั้นกรรมมาชีพพเนจร (lumpen proletariat) ซึ่งอาจเป็นผลลัพธ์จากผลผลิตแบบใหม่ในช่วงระยะวิกฤติ (ช่วงที่ 4)

แน่ละ เราไม่ควรสรุปเกี่ยวกับผลลัพธ์ทางสังคมของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในแง่ร้าย เราไม่พึงเหมาเอาว่า เรื่องจะดำเนินไปไกลขนาดนั้น นักสังเกตการณ์บางคนเสนอว่า เทคโนโลยีสมัยใหม่ก่อให้เกิดการปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์-อุตสาหกรรม ซึ่งสามารถสนับสนุนรากฐานทางเทคนิคอันเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นของอารยธรรมสมัยใหม่

นักสังเกตการณ์เหล่านี้เชื่อว่าจำเป็นต้องตรวจสอบโครงข่ายสถาบันต่าง ๆ เสียใหม่ ในขณะที่เทคโนโลยีแบบใหม่กำลังเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว และพวกเขาได้สรุปว่า โครงข่ายสถาบันที่ดำรงอยู่ ตลอดจนระบบคุณค่าต่าง ๆ ไม่สอดคล้องกับความต้องการการปฏิบัติเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของเรา จะโดยรู้สึกตัวหรือไม่ก็ตาม พวกเขาได้ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของมาร์กซ์ในการอธิบายสภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงความตึงเครียดระหว่าง “ผลผลิต” ที่กำลังเติบโต และ “ความสัมพันธ์ของการผลิต” ที่ดำรงอยู่ ซึ่งมีส่วนกำหนดลักษณะและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานในสังคมทั้งสังคม ในแง่นี้ผลผลิตแบบใหม่ (กล่าวคือ เครื่องจักรอัตโนมัติ และการควบคุมเครื่องจักรอัตโนมัติโดยคอมพิวเตอร์) จะส่งผลให้โครงสร้างสถาบันในปัจจุบันกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ซึ่งจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง พวกเขาอ้างว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ ๆ ในปัจจุบันจะกลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เมื่อเวลาผ่านไป ๆ ก็สามารถเปลี่ยนแปลงระเบียบแบบแผนสังคมทั้งหมดได้และจะทำให้ “โลกนี้น่าพิสมัยมากขึ้น” จะมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ การทำงาน, การศึกษา และการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับทัศนะแบบนักสังคมนิยมที่ว่าจักต้องยกเลิกหรือล้มล้างทรัพย์สินส่วนบุคคล แล้วแทนที่ด้วยการเป็นเจ้าของร่วมกัน

อันที่จริงแล้ว ความคิด “ใหม่” เกี่ยวกับ การทำงาน การศึกษา และการพักผ่อน เป็นความคิดแบบ “ยูโทเปีย” แต่มีใช้แบบเพ้อฝันอย่างบ้าระห่ำ (quixotic) หรือแบบพาดฝัน (romantic) มันเป็นความคิดเพ้อฝันในแง่ของมานน์ไฮม์ (Karl Mannheim)

การกำหนดทิศทางที่จะโน้มนำไปสู่ความเป็นจริงเท่านั้นที่เราถือว่าเป็นยูโทเปีย ซึ่งเมื่อมันได้แปรเปลี่ยนเป็นความประพฤติปฏิบัติแล้วก็จะกระจัดกระจายไปบางส่วนหรือทั้งหมด เมื่อถึงตอนนั้นระเบียบกฎเกณฑ์ของสรรพสิ่งจะปรากฏอยู่¹⁰⁰

งานไม่จำเป็นจะเป็นสิ่งแปลกแยกกับแรงงานอีกต่อไปแล้ว ความคิดที่ยังคงแพร่หลายอยู่คือความคิดที่ว่ามนุษย์ถูกสร้างขึ้นให้ทำงาน มีโรงงานถูกสร้างขึ้นเพื่อมนุษย์ จะกลายเป็นความคิดล้าสมัยไป แรงงานที่แปลกแยก (ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของความชั่วร้ายของเรา อันเป็นสิ่งที่จริยธรรมทางศาสนาได้ตอกย้ำอยู่เสมอว่ามนุษย์จะต้องดำเนินชีวิตด้วยการทำงานที่ตนไม่พึงพอใจอย่างจริงจังในลักษณะที่รับผิดชอบทางศีลธรรม) มาบัดนี้จะกลายเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการลงโทษตัวเองและการยอมเป็นทาสโดยไม่จำเป็น การกำหนดทิศทางใหม่ของสังคมแบบยูโทเปียเสนอแนะว่า การปลดปล่อยมนุษย์จากสภาพดังกล่าวจักกลายเป็นความจริง ซีโอบอลด์ (Robert Theobald) นักเศรษฐศาสตร์ ได้เสนอความคิดแบบยูโทเปีย ไว้ดังนี้

เราติดอยู่ในกับดักของระบบเศรษฐกิจ-สังคมซึ่งเป็นระบบที่จะดำเนินต่อไปได้ก็ต่อเมื่อมีงานการให้แก่ทุกคน มีโฆษกบางคนกล่าวว่า มาตรการที่วุฒิสมาชิกคล้ากและคณะได้เสนอเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งเป็นหลักประกันว่าจะมีการจ้างงานเต็มอัตรานั้นเป็นความคิดที่ก้าวหน้า แต่ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นการถอยหลังเข้าคลองเสียมากกว่า ข้าพเจ้าต้องการให้สังคมเคลื่อนไปสู่การว่างงานอย่างเต็มที่ ข้าพเจ้า ต้องการสังคมแบบที่ทุกคนไม่ต้องตรากตรำทำงาน เป็นสังคมที่ประชาชนจะไม่ต้องทำสิ่งต่าง ๆ ที่เขาไม่ปรารถนาจะทำ แต่ที่ต้องจำใจทำเพียงเพื่อให้ได้เงินตรามา ข้าพเจ้าเชื่อว่าระบบการควบคุมเครื่องจักรโดยอัตโนมัติมีศักยภาพพอที่จะสร้างรายได้ขึ้นมาอย่างเพียงพอแก่ความต้องการของทุกคน เพียงแต่เราเต็มใจที่จะใช้ประโยชน์มันอย่างเหมาะสม ข้าพเจ้าเชื่อว่านี่คือเป้าหมายของเรา เพราะว่าเราไม่สามารถรักษาระบบที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ได้อีกนานนัก.....

สังคมที่ดิ้งตัน ให้ทุกคนพยายามหาเงินมาเลี้ยงชีพให้ได้ ในขณะที่ไม่จำเป็นต้องทำเช่นนั้นเลย ก็คือสังคมที่ต้องการดำรงความเป็นทาสชนิดหนึ่งไว้ นั่นเอง¹⁰¹

การกำหนดทิศทางของสังคมที่กล่าวแล้วมีนัยหลายประการ ไม่เพียงเฉพาะความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงโลกแห่งการงาน หากแต่ปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของมนุษย์ด้วย กล่าวคืออาจจะต้องมีการปรับระบบการศึกษาเสียใหม่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในเรื่อง การทำงาน หน้าที่ การอาชีพ ตลอดจนการสร้างมนุษย์ใหม่ (new man) ผู้ซึ่งนอกจากจะต้องมีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่เขาควรที่จะเลือกแล้ว เขายังจะกลายเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง รวมทั้งมีอิสระที่จะตระหนักถึงตัวเองว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งด้วย

มาร์ทิวส์ (Herbert Marcuse) นักปรัชญาร่วมสมัยได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความเกี่ยวพันระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับเสรีภาพว่า

เมื่อการใช้เครื่องจักรอัตโนมัติกลายเป็นกระบวนการของการผลิตวัตถุไปแล้วก็เท่ากับเป็นการปฏิวัติสังคมทั้งสังคม การทำให้นามธรรมของพลังแรงงานของมนุษย์กลายเป็นรูปธรรม (ซึ่งเคลื่อนไปสู่ความสมบูรณ์) อาจเป็นการทำลายรูปแบบนั้นโดยการตัดโซ่ห่วงที่ผูกมัดปัจเจกชนกับเครื่องจักรให้ขาดจากกัน (ซึ่งเป็นกลไกที่แรงงานของมนุษย์เองทำให้เขาเป็นทาสของตนเอง) การใช้เครื่องจักรอัตโนมัติอย่างเต็มที่ภายในขอบเขตของความจำเป็น อาจเปิดทางให้แก่มิติต่าง ๆ ของเวลาว่างอยู่ในฐานะซึ่งความเป็นอยู่ของมนุษย์แต่ละคน และ ความดำรงอยู่ของสังคมได้ก่อสร้างตัวเองขึ้น นี่อาจจะเป็นความล้มเหลวทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งอันนำไปสู่อารยธรรมใหม่¹⁰²

เราได้พิจารณาอย่างวิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดของมาร์ทิวส์เกี่ยวกับระบบทุนนิยม รวมทั้งได้ชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของทฤษฎีนี้ มาร์ทิวส์ประเมินผลกระทบทางการเมืองของแนวโน้มต่าง ๆ ในรากฐานทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมผิดพลาดไป เขาได้แสดงทัศนะแบบนักเหตุผลนิยมในทฤษฎีทางการเมืองและจิตวิทยาของตน แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและรัฐของมาร์ทิวส์มีลักษณะพิจารณาต้านเดียว ถึงแม้ว่าทฤษฎีของมาร์ทิวส์จะมีลักษณะเจาะทะลวงถึงอนาคตกาลก็ตาม แต่ความคิดของเขาที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 19 ก็ยังไม่เพียงพอที่จะใช้อธิบายความเป็นไปในปัจจุบันเสียแล้ว

อย่างไรก็ตาม นี่หมายความว่าทฤษฎีสังคมและการเมืองของมาร์ทิวส์ล้ำสมัยและไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิงเลยหรือ คำตอบคือมิใช่ กรอบทฤษฎีของมาร์ทิวส์ยังคงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการขบคิดเกี่ยวกับมนุษย์ สังคม และประวัติศาสตร์ ในบทต่อไปเราจะได้ทบทวนทฤษฎีทั่วไปของมาร์ทิวส์อีกครั้งหนึ่ง เพียงแต่เป็นการเน้นหนักในแง่คุณค่าเชิงเบิก

สติปัญญา ต่อจากนั้นจะได้สำรวจตรวจสอบข้อเขียนเชิงนักหนังสือพิมพ์ของมาร์กซ์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในแวดวงวิชาการ ซึ่งเขาได้พยายามประยุกต์ใช้มโนทัศน์แบบนักวัตถุนิยมประวัติศาสตร์เข้ากับเหตุการณ์ทางการเมืองแบบปฏิวัติในยุคสมัยของเขา ข้อเขียนเหล่านี้ชี้ให้เราเห็นว่าในการประยุกต์ใช้ของมาร์กซ์ในเรื่องหลักการทั่วไปเข้ากับปัญหาเฉพาะนั้น มาร์กซ์มิได้ถือว่าเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นเพียงปรากฏการณ์บังเอิญอันเป็นผลกระทบบรรพดา ๆ ของสาเหตุทางเศรษฐกิจ และนี่แหละคือสิ่งที่เราไม่ค่อยจะได้เรียนรู้จากทฤษฎีทั่วไปของมาร์กซ์เพียงอย่างเดียว

เชิงอรรถบทที่ 3

1. Karl Marx, **Wage Labor and Capita/** in Marx and engels, Selected Works, Vol. I, Moscow : Foreign Languages Publishing House, 1950, p.83.
ข้อเขียนจากสรรนิพนธ์ (Selected Works) ต่อจากนี้ไปขอเขียนย่อ ๆ ว่า **MESW**
2. Karl Marx, The **Poverty** of Philosophy. Moscow : Foreign Languages Publishing House, N.D., p. 127.
3. Marx, **Wage Labour and Capita/**, MESW I, pp.83-84.
4. เฟิ่งอ้าง, น. 84.
5. Karl Marx, **A Contribution to the Critique of Polotical Economy**. Chicago : Charles H. Kerr and Company, 1904, pp. 11-12.
6. Karl Marx and Frederick Engels, **The German Ideology**. New York : International Publishers, 1960, p. 18.
7. เฟิ่งอ้าง, น. 202.
8. ตัวอย่างเช่น ดูจดหมายของเองเกลส์ถึง J. Bloch ลงวันที่ 21-22 กันยายน 1890 และถึง H. Starkengburg ลงวันที่ 25 มกราคม 1899 ใน MESW II, pp. 443 และ 457 ตามลำดับ
ในจดหมายถึง บล็อก เองเกลส์เขียนว่า “สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเป็นรากฐาน แต่ส่วนสำคัญ ๆ ของโครงสร้างส่วนบน...ก็มีอิทธิพลต่อครรลงของการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์ และในหลายกรณีก็มีส่วนเหนือกว่าในการกำหนดรูปแบบต่อสู้” ในจดหมายถึงสตาร์เกินเบิร์ก เองเกลส์เขียนว่า “พัฒนาการทางการเมือง, กฎหมาย, ปรัชญา, ศาสนา, วรรณคดี, ศิลปะ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ แต่พัฒนาการของสิ่งเหล่านี้ก็มีปฏิกริยาซึ่งกันและกัน และต่อรากฐานทางเศรษฐกิจด้วย มิใช่ว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นเหตุและเป็นตัวกระทำแต่เพียงอย่างเดียว โดยที่สิ่งอื่น ๆ ทั้งปวงไม่ส่งผลกระทบอะไรเลยก็หาไม่ เพียงแต่ว่าปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความจำเป็นทางเศรษฐกิจซึ่งในบั้นปลายแล้วมักจะสำแดงตัวออกมาเสมอ”

10. เฟิ่งอ๋าง, น. 715-716.
11. เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ใช้แถลงการณ์ฯ ก็คือ มันมีข้อสรุปทางทฤษฎีของมาร์กซ์ก่อนการปฏิวัติของปี 1848 ในยุโรป กล่าวคือ รัฐประหารของหลุยส์นโปเลียนและในที่สุดเกิดสหภาพแห่งปารีส ปี 1871 (Paris Commune)
12. Frederick Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State*. New York : International Publishers, 1942, p.155.
13. เฟิ่งอ๋าง, น. 82.
14. เฟิ่งอ๋าง, น. 145.
15. เฟิ่งอ๋าง, น. 155.
16. เฟิ่งอ๋าง, น. 156.
17. เฟิ่งอ๋าง, น. 158.
18. MESW I, p. 21.
19. Marx, *The Civil War in France*, MESW I, p. 468.
20. Marx's letter to Kugelman, MESW II, p. 420.
21. สำหรับประเด็นนี้โปรดดู Sherman H.M. Chang, *The Marxian Theory of the State*. Philadelphia : John Spencer, Inc., 1931, pp. 74975.
22. Marx's letter to Weydemeyer, MESW II, p. 410.
23. Marx, Critique of the Gotha Program, MESW II, p. 30.
24. MESW I, p. 440.
25. Marx, **Manifesto**, p. 141.
26. C. Wright Mills, *The Marxists*. New York : Dell Publishing Co., 1962, p. 106.
27. Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Correspondence*. Moscow:Foreign Languages Publishing House, 1953, p. 540.
28. เฟิ่งอ๋าง, น. 379.
29. เฟิ่งอ๋าง, น. 412.
30. See Ephraim Fischhoff, "The History of a Controversy," in *Protestantism and Capitalism: The Weber Thesis and its Critics*. Edited by Robert W. Green. Boston: D.C. Health and Company, 1959, pp. 107-114.
31. R.H. Tawney in his Foreword to Max Weber, *The Protestant Ethic and*

- the Spirit of Capitalism.** Translated by Talcott Parsons. New York : Charles Scribners Sons, 1958, p. 1 (c).
32. See Max Weber, **General Economic History.** Translated by Frank H. Knight. New York : Collier Books, 1961 ซึ่งจะได้สรุปการอภิปราย ไว้ ณ ที่นี้
33. เฟิ่งอ้าง, น. 259.
34. เฟิ่งอ้าง, น. 260.
35. เฟิ่งอ้าง, น. 260.
36. เฟิ่งอ้าง, น. 260.
37. See Fischhoff, op. cit., p. 110.
38. เฟิ่งอ้าง, น. 111.
39. See Tawney's **Foreword to The Protestant Ethic,** p. 8.
40. เฟิ่งอ้าง, น. 8.
41. เฟิ่งอ้าง, น. 9.
42. เฟิ่งอ้าง, น. 9.
43. R.H. Tawney, **Religion and the Rise of Capitalism.** New York : Mentor Books, 1953, pp. 76-77.
44. Wilbert E. Moore, **Industrialization and Labor : Social Aspects of Economic Development.** Ithaca and New York : Cornell University Press, 1951, p.5.
45. เฟิ่งอ้าง, น. 7.
46. จะได้กล่าวถึงประเด็นนี้อย่างละเอียดต่อไป.
47. C.W. Mills, **White Collar.** New York : Oxford University Press, 1956, p. 13.
48. **Final Report of the Select Committee on Small Business,** to the House of Representatives, 87th Congress, House Report No. 256, January 3, 1963, pp. 22-23.
49. Mills, **The Marxists,** p. 107.
50. เฟิ่งอ้าง, น. 107.
51. Ralf Dahrendorf, **Class and Class Conflict in Industrial Society.** Stanford, California : Stanford University Press, 1959, p. 258.
52. Marx in a letter to Weydemeyer, **MESW II,** p. 410.
53. Joseph A. Schumpeter, **Capitalism, Socialism and Democracy.** New York

- and Evanston : Harper&Row Publishers, 1962, p. 19.
54. โปรดดู อาทิเช่น การอภิปรายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นใน F.W. Taylor, "The Principles of Scientific Management," **Scientific mangement**. New York and London, 1947, p. 10.
 55. Schumpeter, op. cit., pp. 19-20.
 56. Marx, **MESW I**. p. 134.
 57. เฟิ่งอ๋าง, น. 47.
 58. Frederich Engels, Germany : Revolution and Counter-Revolution in Karl Marx, **Selected Works**, Vol. II. New York : international Publishers, p. 127.
 59. Marx, **Capital I**, p. 481.
 80. เฟิ่งอ๋าง, น. 494.
 81. Engels, **MESW I**, P. 118.
 62. เฟิ่งอ๋าง, น. 118.
 63. See Selig Perlman, **A Theory of the Labor Movement**, New York :Augustus M. Kelley, 1949, pp. 230-250.
 64. Seymour Martin Lipset, **Political Man**. Garden City, New York : Anchor Books, 1963, p. 230.
 65. เฟิ่งอ๋าง, น. 234.
 66. เฟิ่งอ๋าง, น. 230. ในการอ้างทัศนะของลิปเซ็ท ข้าพเจ้าเพียงพยายามเพื่อแสดงข้อเท็จจริงที่นักสังคมศาสตร์ปัจจุบันบางคนเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ในการอธิบายการเมืองอเมริกัน โดยพิจารณาชนชั้นและผลประโยชน์ทางชนชั้น
 67. Robert M. Maclver, **The Web of Government**. New York : Macmillan, 1947, p. 315.
 68. See Talcott Parsons, "Voting and the Equilibrium of the American Political System," in E. Burdick and A. Brodbeck (eds.), **American Voting Behavior**. Glencoe : The Free Press, 1959, p. 88.
 69. เฟิ่งอ๋าง, น. 88-89.
 70. Mills, **The Marxists**, p. 108.
 71. Karl Marx, **Critique of the Gotha Program**, **MESW II**, p. 20.
 72. การอภิปรายอย่างทั่วด้านเกี่ยวกับแนวโน้มนี้ปรากฏในผลงานของ C. Wright Mills, **White Collar**, ทั่วทั้งเล่ม

73. Joseph A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York : Harper & Row, Publishers, 1962, p. 34.
74. Paul M. Sweezy, *The Theory of Capitalist Development*. New York : Monthly Review Press, 1956, p. 18.
75. เพิ่งอ้าง, น. 19.
76. George Lichtheim, *Marxism, An Historical and Critical Study*. New York : Frederick A. Praeger, 1962, p. 189.
77. เพิ่งอ้าง, น. 189.
78. Mills, *The Marxists*, p. 11.
79. Marx, *Capital*/ I, p. 631.
80. เพิ่งอ้าง, น. 643.
81. เพิ่งอ้าง, น. 644.
82. บรรดานักวิพากษ์วิจารณ์มาร์กซ์ยอมรับกันว่า ปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ไม่อาจอธิบายได้อย่างพอเพียงโดยพิจารณาจากงานเขียนของมาร์กซ์เท่านั้น ตัวอย่างเช่น สวีซี (Sweezy) ได้แย้งว่า "การถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ภายในกรอบทั่วไปของเศรษฐศาสตร์แบบมาร์กซ์ชีสม์ โดยไม่พิจารณาถึงงานเขียนของบรรดามาร์กซ์ชีสม์ทั้งหลายเกี่ยวกับเรื่องนี้ย่อมกระทำมิได้ สำหรับคุณูปการของปราชญ์หลายท่าน เช่น Eduard Bernstein, Tugan-Baranowsky, Conrad Schmidt, Karl Kautsky, Louis B. Boudin, Rosa Luxembour, Henryk Grossman, และคนอื่น ๆ โปรดดู Sweezy, op. cit., Chapter XI, The Breakdown Controversy, pp. 190-213.
83. Marx, *Capital* Vol. II, Moscow : Foreign Languages Publishing House, 1960, p. 410.
84. *Capital*/ I, p. 114.
85. Sweezy, op. cit., p. 157.
86. สหรัฐเป็นกรณียกเว้นที่เห็นเด่นชัดในที่นี้ ดังที่เราได้ชี้ให้เห็นในการอธิบายเกี่ยวกับข้อเสนอของลิปเซทแล้วว่า ในสหรัฐใคร ๆ ย่อมเห็นว่ามีความเท่าเทียมกันด้านหน้าที่ระหว่างพรรคแรงงานกับพรรคเดโมแครตในบางด้าน ซึ่งชนชั้นล่างมีแนวโน้มที่จะให้การสนับสนุน
87. Mills, *The Marxists*, p. 114.
88. Marx, *Communist Manifesto*, MESW I, p. 44.

89. M.M. Bober, *Karl Marx's Interpretation of History*, 2nd ed., Rev. Cambridge, Mass Harvard Economic Studies Vol.31, 1948, p 340.
90. H.H. Gerth and C. Wright Mills, *From Max Weber : Essays in Sociology*. New York : Oxford University Press, 1958, p. 48.
91. Marx, *Manifesto*, MESW I, p. 36.
92. เฟื่องอ้าง, น. 42.
93. Ben Seligman, "Man Work and the Automated Feast," Commentary, July, 1962, p.10.
94. See Walter S. Buckingham's, discussion in Hearings Before the Sub-Committee on Economic Stabilization, 84th Congress, Washington, D.C., October, 1955, pp. 31-32.
95. Seligman, op. cit., p. 14.
96. เฟื่องอ้าง น. 14.
97. Carl Dreher, Automation. New York : Norton, 1957, p. 115.
98. โปรดดูการอภิปรายเรื่องนี้สำหรับสหรัฐใน Model, Roland, and Stone, *The Scientific-Industrial Revolution*. New York : 1957, p. 45.
99. Andrew Hacker, "Towards a Corporate America," submitted to the 59th annual conference of the American Political Science Association. Quoted in the New York Times. Saturday, September 7, 1963.
100. Karl Mannheim, *Ideology and Utopia*, London : Routledge & Kegan Baul Ltd., p. 173.
101. Robert Theobald, "Symposium : Johnson's War on Poverty," in *New Politics*, Vol. III, No. 4, Fall 1964, pp. 14-15.
102. Herbert Marcuse, *One Dimensional Man*. Boston : Beacon Press, 1964, pp. 36-37.